

УДК 811.134.2:81'37

МОВНІ ЗАСОБИ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ОЛЬФАКТОРНОГО ПРОСТОРУ В СУЧАСНІЙ ІСПАНСЬКІЙ МОВІ

Телкова О.В., Міщук О.М.
Запорізький національний університет

У статті застосовано польовий підхід до опису лексики, що дозволяє представити засоби вербалізації ольфакторного простору в сучасній іспанській мові у вигляді лексико-семантичного поля (ЛСП). Шляхом компонентного аналізу виділено та описано одиниці, які формують ядро, приядерну та периферійну зони ЛСП "запах".

Ключові слова: ольфакторний простір, сучасна іспанська мова, лексико-семантичне поле, лексична одиниця.

Постановка проблеми. Запах відіграє надзвичайно важливу роль в житті кожної людини, тому з найдавніших часів вчені робили спроби дослідження цього феномена. Ольфакторний простір уявляється як деяка неорганізована, розмита структура через те, що не існує чіткої, розвиненої системи сприйняття реального об'єкту «запах». Нашу увагу привертають мовні засоби репрезентації ольфакторного простору, оскільки вони виявляються досить специфічними й неоднорідними. Отже, **актуальність дослідження** визначається його спрямованістю на поповнення бази знань про такий аспект невербальної комунікації як ольфатика, дефіцит яких виник через недостатню увагу до цієї проблеми, а також необхідністю більш детального дослідження ольфакторного коду представників іспанської лінгвокультури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Через те, що більшість дослідників не роблять ольфакторний простір об'єктом своєї уваги, дослідження запахів соціально-гуманітарними науками не має під собою давніх традицій. Однак, феномен запаху розглядався в соціології (Г. Зіммер), психоаналізі (З. Фрейд), філософії (А.І. Костяєв), культурології (А. Корбен, А. Ле Герер, А.Г. Левінсон, О.Б. Вайнштейн, Г.І. Кабакова, Н. Нікольська). Поодинокі дослідження ольфакторного простору в галузі лінгвістики допоки не мають системного характеру. Так, у рамках дисертаційного дослідження М.О. Єнапешнікової запах вперше стає предметом системного культурологічного аналізу, завдяки чому виявлено специфіку функціонування запаху як феномена культури у сакральній та профанній сферах [1]. Монографію С.А. Моїсєвої присвячено опису дієслів сприйняття у західно-романських мовах (французькій, італійській та іспанській) у системному, порівняльно-семасологічному, когнітивному і прагматичному аспектах [3]. Дисертація І.В. Тарасюк є комплексним дослідженням номінативних способів репрезентації запахів у французькій мові та спробою всебічного опису їх мовних, концептуальних та комунікативних особливостей [4].

Ольфакторний простір також привертає увагу дослідників-компаративістів, наприклад, А.Х. Мансурова порівнювала засоби репрезентації ольфакторного простору в англійській та татарській мовах [2]. У своєму компаративному дослідженні іспанські лінгвісти А. Енрікес та М. Ектор [5] виділяють основні лексико-семантичні моделі вербалізації запахів в іспанській та французькій мовах. У статті, що вийшла у 2017 р. [6] Ектор

Енрікес Андраде представляє основні синтаксичні моделі репрезентації запаху, що утворюють лексико-семантичне поле в іспанській мові.

Виділення невирішених частин загальної проблеми. Незважаючи на останні розвідки, описані вище, питання вербалізації ольфакторного простору у сучасній іспанській мові залишається невирішеним остаточно, що зумовлює необхідність цього дослідження. Отже, **об'єктом** статті є ольфакторний простір як компонент невербальної комунікації, а **предметом** виступає специфіка засобів репрезентації ольфакторного простору в сучасній іспанській мові.

Метою нашого дослідження є виявлення особливостей репрезентації ольфакторного простору у сучасній іспанській мові. Для найбільш повного розкриття цих особливостей ми використовуємо польовий підхід до опису лексики.

Викладення основного матеріалу. Джерелами фактичного матеріалу для нашого дослідження послуговували дані словників сучасної іспанської мови (Diccionario de la lengua española de RAE, Diccionario de sinónimos, antónimos, etc.), періодичних видань (El País, El Mundo, ABC Digital, etc.), художніх творів, а також електронний лінгвістичний корпус іспанської мови CORPES XXI [7].

Проаналізувавши лексичні одиниці з семою «запах», ми віднесли до ядра поля наступні **іменники-одороніми**: *aroma, hedor, olor, perfume*. Іменник *olor* (запах) має нейтральне забарвлення. На його значення впливають іменники й прикметники, які знаходяться поруч з ним та пов'язані з ним за змістом: *el olor desagradable* – неприємний запах або *el olor de miel* – запах меду (приємний запах). Іменник *aroma* (запах/аромат/пахощі) має позитивне забарвлення й відразу асоціюється у свідомості людини з приємним запахом: *el aroma dulce* – солодкий запах, *el aroma de las flores* – запах квітів. Іменник *hedor* (сморід) має негативне значення й пов'язаний з тим, що викликає у людини відразу: *el hedor insoportable* – нестерпний сморід, *el hedor de la comida regurgitada* – сморід їжі, яку відригнули. Іменник *perfume* (запах/аромат/пахощі) позначає приємний, але – у більшості випадків – штучний запах, який викликає у людини позитивні емоції: *el perfume francés* – французькі парфуми, *ese perfume capaz de preparar por el alma* – цей запах здатний залігти в саму душу.

До **приядерної зони** ми віднесли наступні групи: 1) **Іменники, що позначають ознаку:**

- *Fragancia* (пахощі). Мова йде про тонкий, ледь помітний аромат. Однак, не дивлячись на

те, що іменник асоціюється з приємним запахом, зокрема з запахом їжі: *una fiesta de fragancias* – свято приємних запахів, у літературних творах використовується для того, щоб підкреслити негативне значення: *la fragancia de las «damas de noche»* – аромат «королев ночі»;

- *Hedentina* (різкий неприємний запах). Підкреслює нестерпність смороду, часто використовується без прикметника: *¡qué hedentina!* – який сморід, *la hedentina de las alcantarillas* – сморід каналізації;

- *Hediondez* (сморід). Позначає неприємний запах, але не має яскраво вираженого емоційного забарвлення: *la hediondez del orinal* – запах сечі, *hediondez cadavérica* – трупний запах;

- *Peste* (сморід). Використовується для позначення неприємного запаху, але не має різкого негативного відтінку: *la peste de tuberías desbordadas* – запах засмічених труб, *la peste de carne quemada* – запах підгорілого м'яса;

- *Pestilencia* (сморід). Позначає неприємний запах й найчастіше використовується у літературних творах для створення потрібної атмосфери: *la pestilencia a muerte* – сморід смерті, *un olor, mejor dicho una pestilencia* – запах, чи, краще кажучи, сморід.

2) Іменники, що роблять акцент на інтенсивності запаху:

- *Fato* (особливо неприємний запах). Найчастіше використовується у літературних творах для позначення особливо неприємного запаху: *uno puede ocultar el fato* – це зможе приховати сморід, *el fato completo de Lisboa* – нестерпний сморід Лісабону;

- *Tufarada* (сильний й неприємний запах, який з'являється несподівано). Використовується переважно у літературних творах для підкреслення нестерпності запаху: *me llega una tufarada a vómito* – до мене долетів запах блювоти, *entre tufaradas de alcohol y prostitutas* – між смороду алкоголю та повій;

- *Tufo* (різкий неприємний запах). Має негативне забарвлення, відрізняється від інших тим, що передбачає наявність об'єкту, від якого йде запах: *el tufo a mariguana* – запах марихуани, *el tufo enfermo de nuestra intimidad* – отруйний запах нашої близькості.

3) Прикметники, що позначають випромінювання запаху:

- *Frutal* (фруктовий), *herbal* (трав'яний), *húmedo* (вологий). Усі ці прикметники, що характеризують запахи, утворюються із іменників, які позначають джерело запаху: *las fragancias frutales* – фруктові пахощі; *la nota herbal* – трав'яна нотка; *el olor húmedo de la tierra* – вологий запах землі.

4) Прикметники, що характеризують запахи:

- *Cálido* (теплий), *fuerte* (сильний), *suave* (м'який). Для надання характеристики запахам ці прикметники звертаються до асоціацій, пов'язаних з відчуттям дотику: *sintió su olor cálido* – почув теплий запах, *un olor fuerte* – сильний запах, *era un olor suave* – був м'який запах;

- *Rico* (смачний), *gustoso* (смачний), *dulce* (солодкий), *salado* (солоний), *agrio* (кислий). Ці прикметники звертаються до асоціацій, пов'язаних з відчуттям смаку: *ese rico olor al aceite de avellana* – цей смачний запах горіхової олії, *un gustoso olor a café* – смачний запах кави;

- *Acre* (їдкий), *agradable* (приємний), *agudo* (різкий), *apestoso* (смердючий), *aromático* (ароматний), *asqueroso* (нудотний), *fétido*, *hediondo* (смердючий), *fragante* (ароматний), *intenso* (інтенсивний), *insoportable* (нестерпний), *maloliente* (той, що погано пахне), *nauseabundo* (смердючий, нудотний), *odorante*, *odorífero*, *odorífico*, *oloroso* (ароматний, запашний), *penetrante* (здатний проникати) та ін. Усі ці прикметники характеризують запахи з певної сторони. Їх можна умовно поділити на три групи: 1) прикметники, що визначають запахи як «приємні»: *con olor agradable* – з приємним запахом, *bienoliente de la cabeza a los pies* –приємний запах з голови до ніг, *odorante a flores de naranjo* –приємний запах квітів апельсину та ін.; 2) прикметники, що визначають запахи як «неприємні»: *el olor acre de la pólvora* –їдкий запах пилу, *ese olor agudo a cigarro* –цей різкий запах сигари, *el asqueroso olor a muerte* – нудотний запах смерті та ін.; 3) прикметники, що не акцентують увагу на розподілення запахів на приємні/неприємні, так звані «нейтральні»: *plantas de intenso olor* – рослини з інтенсивним запахом, *el olor peculiar de las naranjas* – своєрідний аромат апельсинів, *un olor penetrante* – проникаючий запах та ін.

5) Дієслова, що позначають сприйняття запахів:

- *Aspirar* (вдихати). Позначає процес вдихання повітря, а разом з тим і з відчуттям запаху: *aspirar el olor* – вдихати запах, *aspirar el humo* – вдихати запах диму, *aspira el aroma* – вдихає аромат;

- *Gulusear* (відчувати дуже смачний запах, насамперед, страв). Пов'язує відчуття запаху і те, яку фізіологічну реакцію він викликає (буквально, слинка тече від запаху). У літературних творах дієслово пов'язано не тільки з запахом їжі: *me arrodille a gulusearte las tetas* – я встав на коліна, щоб відчути аромат твоїх грудей;

- *Oler* (нюхати, відчувати запах). Позначає процес сприйняття запаху: *huele bien* – пахне добре, *un hombre nunca huele como una mujer* – чоловік ніколи не пахне так, як жінка;

- *Sentir* (відчувати, у даному випадку запах). Пов'язане з відчуттям запахів, тільки якщо порядок знаходиться іменник, що позначає «запах»: *sentir su olor* – відчувати запах, *sentir olor a basura* – відчувати запах сміття, *se siente olor a madera quemada* – відчуваю запах горілого дерева.

6) Дієслова, що позначають поширення запахів:

- *Aromar* (ароматизувати). Позначає поширення приємного запаху: *rosas aromaban el ambiente* – рози наповнювали своїм запахом кімнату, *los vapores de su café aromaban el aire* – у повітрі було чутно аромат його кави;

- *Aromatizar* (ароматизувати). Позначає процес надання приємного запаху: *que aromatizan el mercado* – що наповнюють ринок приємним ароматом, *se utilizan para aromatizar bebidas alcohólicas* – використовуються для того, щоб надати алкогольним напоям приємний запах;

- *Desodorar* (усувати запах). Позначає усування запаху: *desodorizarlas con agua* – змити запах водою;

- *Exhalar* (випромінювати запах). Позначає як випромінювання певних запахів (найчастіше, запах диму), так і процес видихання повітря з ле-

генів: *exhalaba el humo* – видихав дим, *ella exhaló el aire que le restaba dentro de los pulmones* – вона видихнула повітря, що було у неї в легенях;

- *Perfumar* (наносити парфуми, приємно пахнути). Позначає поширення приємного запаху, перш за все завдяки використанню певних парфумів: *se perfumó ligeramente en el cuello* – обережно нанесла парфуми на шию.

7) Дієслова, що дають характеристику запаху:

- *Apestar* (смердіти). Позначає поширювання неприємного запаху та має різко негативне забарвлення: *apestaba a humedad y a animal muerto* – смерділо вологістю та мертвою твариною, *apestaba a cerveza* – смерділо пиво;

- *Corromper* (смердіти гнилим, тухлим, зіпсованим). Вказує на те, що щось неприємно пахне через те, що воно зіпсоване: *se corrompe el agua* – пахне тухлою водою;

- *Heder* (смердіти). Позначає поширювання різкого, неприємного запаху: *hedía a humo* – смерділо димом, *hiede a mierda y suciedad* – смердить багном та брудом;

- *Trascender* (пахнути). Дає характеристику переважно приємному запаху, який дуже швидко поширюється та надовго залишається: *trasciende el olor de este cuerpo que amo* – випромінює запах тіла, яке я кохаю.

До **периферійної зони** були віднесені наступні групи:

1) **Іменник, що називає дію:** *Husma* (винохування). Вказує на те, що щось шукають за допомогою нюху, винохуючи. Найчастіше використовується у переносному значенні: *la husma de papeles y otros desperdicios* – винохування серед паперів та іншого сміття.

2) Іменники, що називають джерело запаху:

- *Husmo* (сморід, запах гниття м'яса). Позначає неприємний запах, зокрема запах розкладання: *el husmo de una carroña* – сморід падалі, *el husmo del muertecito* – сморід мертвечини;

- *Miasma* (неприємний запах, джерелом якого може бути хвора людина, гнилі матеріали або застійна вода). Різкий, неприємний запах, який часто асоціюють з хворобою та гниттям, найчастіше використовується у літературних творах: *el miasma amargo y dulzón de la carne herida* – гірко-солодкий запах м'яса, що гниє, *los miasmas de las cloacas* – сморід клоаки;

- *Sobaquina* (запах поту). Використовується виключно для позначення запаху поту: *olía a sobaquina* – відчувався запах поту.

3) **Прикметники з диференціюючою семою «відсутність запаху»:** *apósmico* (аносмічний, той, що відноситься до anosмії (втрати нюху)). Використовується виключно у медицині: *era apósmico de nacimiento* – був не відчував запахів з народження; *inodoro* (позбавлений запаху). Дає характеристику об'єктам, позбавленим запаху: *un gas inodoro* – газ без запаху.

4) **Прикметники з диференціюючою семою «усуває запах»:** *desodorante* (той, що усуває запах). Зазначає здатність об'єкту усувати запах, але цей об'єкт не обов'язково є хімічною, штучною речовиною: *jabones desodorantes* – мило, що усуває запах; *desodorizante* (той, що усуває запах за допомогою спеціальних засобів). Дає характеристику речовині, що усуває запах, маючи на увазі саме хімічні, штучні речовини: *un estupendo desodorizante* – чудовий усувач запаху.

5) **Прикметники з диференціюючою семою «відноситься до нюху»:** *olfatorio, olfativo* (той, що відноситься до нюху). Відносяться до наукових термінів та характеризують іменники, пов'язані з системою нюху людини: *el estímulo olfatorio* – ольфактивний стимул, *nuestro sistema olfativo* – наша система нюху.

6) Дієслова, спрямовані на розпізнавання запахів:

- *Barruntar* (передчувати запах чогось, частіше вживається у переносному сенсі). Позначає процес сприйняття/відчуття запаху, переважно вживається у переносному сенсі: *barrunta una amenaza en el aire* – відчуває у повітрі загрозу, *se barruntaban las tragedias* – відчувалися трагедії;

- *Fisgar* (винохувати, понюхати). Позначає процес винохування чогось, використовується переважно у переносному сенсі – дізнаватися про щось: *no fisgues en mi vida privada* – не винохуй у моєму приватному житті, *fisgar por todos lados* – винохувати всюди;

- *Husmear* (винохувати, також у переносному сенсі). Позначає сприйняття неприємного запаху: *husmean el tufo* – відчувають сморід;

- *Oliscar, olisquear* (винохувати). Позначає процес сприйняття запаху, переважно неприємного: *oliscó el tabaco* – почув запах тютюну. Також може означати процес винохування запахів твариною, наприклад, собакою: *oliscar las huellas de un coyote* – обнюхати сліди койота.

Висновки та перспективи. Було побудовано модель лексико-семантичного поля «запах» у сучасній іспанській мові, де було виділено ядро поля, його приядерну та периферійну зони. До ядра поля увійшли 4 іменника-одороніми. До приядерної зони увійшла 61 лексична одиниця, у значенні яких сема «запах» є інтегральною. До периферійної зони було віднесено 17 лексичних одиниць, в семантиці яких «запах» є лише потенційним компонентом.

Дослідження цієї проблеми надає не тільки новий лексичний матеріал для вивчення, а й дозволяє заглибитися у культуру носіїв іспанської мови. Такі специфічні особливості та складність прояву ольфакторного простору в іспанській мові викликають підвищений інтерес до його більш глибокого дослідження з урахуванням культурного компонента.

Список літератури:

1. Енапешникова М.А. Феномен запаха в культуре: особенности функционирования в сакральной и профанной сферах: автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. культурологии : спец. 24.00.01 – «Теория и история культуры» / М.А. Енапешникова. – Екатеринбург, 2011. – 24 с.
2. Мансурова А.Х. Репрезентация ольфакторного пространства в английском и татарском языках: автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.20 – «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / А.Х. Мансурова. – Чебоксары, 2016. – 23 с.

3. Моисеева С.А. Семантическое поле глаголов восприятия в западно-романских языках / С.А. Моисеева. – Белгород, 2005. – 258 с.
4. Тарасюк І.В. Особливості ольфактивної номінації у французькій мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.05 – «Романські мови» / І.В. Тарасюк. – Київ: Київський нац. ун-т ім. Шевченка, 2003. – 32 с.
5. Enríquez A. La denominación translingüística de los olores / A. Enríquez, M. Héctor // Dimensión Antropológica. – 2010. – Vol. 50. – P. 133-182.
6. Enríquez A. El campo semántico de los olores en español / A. Enríquez // Signo y seña. – 2017. – № 31 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://revistascientificas.filo.uba.ar/index.php/sys/article/view/3823>.
7. El Corpus del Español del Siglo XXI (CORPES XXI) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rae.es/recursos/banco-de-datos/corpes-xxi>.

Телкова О.В., Мишукова О.Н.

Запорожский национальный университет

ЯЗЫКОВЫЕ СРЕДСТВА РЕПРЕЗЕНТАЦИИ ОЛЬФАКТОРНОГО ПРОСТРАНСТВА В СОВРЕМЕННОМ ИСПАНСКОМ ЯЗЫКЕ

Аннотация

В статье применяется полевой подход к описанию лексики, что позволяет представить средства вербализации ольфакторного пространства в современном испанском языке в виде лексико-семантического поля (ЛСП). Путем компонентного анализа выделено и описано единицы, которые формируют ядро, приядерную и периферийную зоны ЛСП "запах".

Ключевые слова: ольфакторное пространство, современный испанский язык, лексико-семантическое поле, лексическая единица.

Tielkova O.V., Mishukova O.M.

Zaporizhzhya National University

LINGUISTIC MEANS OF PRESENTING THE OLFACTORY SPACE IN MODERN SPANISH LANGUAGE

Summary

The article uses a field approach to the description of vocabulary, which allows us to present the means of representing the olfactory space in modern Spanish language as a lexico-semantic field (LSP). Using the component analysis, lexical units that form the core, the perinuclear and peripheral zones of the LSP "odor" have been isolated and described.

Keywords: olfactory space, modern Spanish language, lexico-semantic field, lexical unit.